

Aşamalı ve Renkli Yüksek Baskı Tekniklerinden Ağaç Baskı (X1) ve Linolyum Baskınının (X3) Türk Ekslibris Sanatında Kullanımı

Prof. Mustafa Küçüköner
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Resim Bölümü
mustkoner@hotmail.com

Makalenin tamamı
25 Aralık 2022'de kabul edildi

Özet

15. yüzyılda matbaanın bulunuşu ile birlikte yazı içerikli kitapların çoğaltılması da artmıştır. Kitapların resimlendirme işi de buna bağlı olarak hızlanmaya başlamıştır. Bu hıza yetişebilmek için ressamlar düz yüzeyli ahşaplar üzerine tasarımlarını yaparak oyma aletleri ile görüntüleri ortaya çıkartmış, elde edilen kalıplar ile aynı görüntüden çok sayıda baskı resim üretmişlerdir. Bir taraftan ressamlar tarafından kitaplardaki resimler baskı yolu ile çoğaltılırken, diğer yandan bu kitapların mülkiyetlerini gösteren ekslibris resimleri de yapılmaya başlanmıştır. Özel koleksiyonlarda ve kütüphanelerde mülkiyet göstergesi olarak kullanılan ekslibris yapımı zamanla önemli bir sanat dalı olmuş ve hediyeleşme, sergi, yarışma gibi alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Son yarım yüzyılda gittikçe artan ekslibris yarışmaları, bienaller, galeriler, sergiler, müzeler vb faaliyetlerle de uluslararası ve kültürler arası bir bağ oluşturmuştur.

Gravür sanatı ile beraber ekslibris sanatında da teknik gelişmeler olmuş, özellikle 20. yüzyılda linolyum gibi yumuşak ve kolay oyulabilen malzemelerin de kullanılmaya başlaması ile çok renkli ekslibris resimler üretilmeye başlamıştır. Ahşap veya linolyum malzeme üzerinde birinci katın en açık ton, ikinci katın orta ton ve son katın koyu ton verecek renklerden oluşması şeklinde icra edilen aşamalı renkli yüksek baskı tekniği yurt dışında olduğu gibi yurt içinde de oldukça yoğun bir ilgi görmüştür. Türk sanatçıları ahşap ve linolyum malzeme ile çok sayıda renkli ekslibrisler üretmiş, bu çalışmalarla uluslararası yarışmalarda ödüller almış, müzelere ve özel koleksiyonlara girmiş, sanat camiasının yanı sıra kitap ile ilgili alanlarda da popüler olmuşlardır.

Bu çalışmada aşamalı renkli yüksek baskı tekniklerinden Ağaç Baskı (X1) ve Linolyum Baskı (X3) teknikleri kullanarak ekslibris yapan Türk sanatçıların yapıtlarından örnekler yer almaktadır. Bu sanatçılar Hasip Pektaş, Reyhan Elbirliler, Nilgün (İleri) Köseoğlu, Ali Doğan, Melihat Tüzün, Tezcan Bahar ve Mehmet Susuz olarak belirlenmiştir. Sanatçıların birer çalışması görsel olarak verilecek, resimsel olarak ve teknik açıdan değerlendirilmiştir. Çalışmanın Türk Ekslibris sanatında aşamalı renkli yüksek baskı tekniği ile yapılmış ekslibrisler alanına katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ekslibris, Aşamalı Renkli Yüksek Baskı, X1, X3, Gravür, Baskıresim.

1. Ekslibris ve Yüksek Baskının Tarihi Süreci Hakkında

“Ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde adlarının ve değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu özgün yapıtlardır. Kitabın kartviziti ya da tapusudur. Kitap sahibini tanıtır, onu yüceltir ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır” (Pektaş, 2017, s. 11). “Sözcük olarak “...’nın kitaplığından” veya “...’nın kütüphanesi ait” anlamına gelir (Pektaş, 2017, s.11).

Antik dönemlerde kabartma kil, oyma ahşap malzemeler ile yumuşak çamurlara görsel ve yazılar basılırdı. Mısır, Asur, Sümer, Babil ve Çin’e dayanan bu tür kabartma malzemeler dönemlerine göre mülkiyet işareti oluşturduklarından bir nevi ilk ekslibrisler olarak sayılmıştır. Bununla birlikte kitapların iç kapağına sanatsal bir görüntü olarak yapılan ilk ekslibrislere MS. 15. yüzyılda Avrupa’da rastlanmıştır. “Gutenberg tarafından bulunan matbaa çoğaltma sistemi özellikle Almanya’da kitap basımını hızlandırmış ve sayısını arttırmıştır. Kitapların artması ile birlikte mülkiyet sıfatı olarak ekslibris sanatı da gelişmeye başlamıştır” (Küçüköner, 2021, 222).

Alman sanatçı Albert Dürer dönemin en tanınan ahşap oyma gravür ressamıydı. Dürer hem kitaplardaki konulara uygun hem de özgün sayılabilecek türde yüzlerce ahşap oyma resimler yapmıştır. Bunların yanı sıra ekslibrisler de yapan sanatçının yüksek baskı tekniği ile ekslibris resim yapan ilk sanatçı olduğu söylenebilir. “Albrecht Dürer’in (1471-1528), 1525 yılına kadar zamanın ünlü devlet ve bilim adamı Willibald Pirckheimer (Görsel 1) ve Hektor Pömer için yirmi bir sayfa ekslibris yaptığı bilinmektedir” (Pektaş, 2017, 16).

Görsel 1: Albrecht Dürer, “Willibald Pirckheimer için Ekslibris”, 1502, Ahşap Oyma Baskı, 14.9x11.9 cm.

Dürer döneminde ve sonraki süreçte ahşap baskı ekslibris yapımı kitap sahiplerinin desteği ile artmıştır. Ahşap oymanın yanında bakır oyma ve zamanla asitli oyma baskılar da artmıştı. Silah, zırh ve askeri alanda öne çıkan oymacılık ve tanımlama ekslibris sanatında da kendini göstermiş ve arma şeklinde ekslibrisler oldukça sık görülür olmuştur.

“Exlibrisler, ortaya çıkışından XVII. yy’ın ilk yarısına kadar daha çok arma teması içermekteydi. Orta Çağ’dan itibaren silah, zırh ve kalkanlarda, içinde gizlendiği süvarinin uzaktan bile tanınmasına izin verecek şekilde ayırt edici işaretler bulunurdu. Bu silahlar ve malzemeler, kitaplık sahibi kültürlü insanlar arasında bir sahiplik işareti ya da kitap sahibini daha çabuk tanıtan bir flama olarak kabul görmüştür. Kişinin ismini belirtecek bir yazıya da ihtiyaç duyulmuyordu. O dönemde arma temalı exlibrislere yönelmesinin nedeni buna bağlanabilir” (Pektaş, 2017, s.17,18).

Ekslibris sanatında 17. yüzyılda Barok üslupla birlikte betimleme ve bezeme ön plana çıkmış, dini konularda ve erotik ekslibrisler yapılmış, mimari ve melek figürü süslemeleri yer almıştır. 18. yüzyılda doğa manzaraları ve fantastik konular ve kitaplık görünülerinden olan iç mekanla ilgili konulara yer verilmeye başlanmış, yüzyılın sonlarında kütüphanelerin kullanımına daha çok girmiştir. 19. yüzyılda özel kütüphanelerin gelişimi, teknoloji ile kitap basımının artmaya başlaması kitaplarda ekslibris talebini arttırmış, yer yer basit ve hızlı sonuca ulaşılan tasarımlar kullanılmıştır. Bu yüzyılın sonlarında Almanya başta olmak üzere ekslibris koleksiyonculuğu başlamıştır.

“Artık sadece kitaplara yapıştırmak düşüncesiyle yayılmayıp, biriktirme ve değiştirme objeleri olarak da kullanılmaya başlanan ekslibrisler, kitaba özgü bir işaret olmaktan çıkıp, özgün bir grafik çalışma olarak da bağımsızlaşmıştır. Bu konuda kuramsal araştırmalar yapılmaya, kitap ve dergiler yayımlanmaya ve koleksiyoncularının toplandığı dernekler kurulmaya başlanmıştır.” (Pektaş, 2017,19).

20. yüzyılın başlarında ekslibris dernekleri artmaya başlamış, Modern Sanat akımları ile beraber ekslibris sanatında da farklı üslup arayışlar yapılmış, dönemin ünlü sanatçıları da ekslibris çalışmaya başlamışlardır.

252 □

1950’lerde ekslibris kongreleri, yüzyılın sonuna doğru da yarışmalar başlamıştır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde ise uluslararası yarışmalar ve bu yarışmaların sergileri, koleksiyon sergileri, eser takasları, özel ve kurumsal talepler ve gelişen baskı teknikleri gibi etmenlerle ekslibris sanatı dünyanın her tarafında yayılmaya ve her yaş kuşağından sanatçının ve halkın ilgisini çekmeye başlamıştır.

20. yüzyılın başında Almanya’da modern sanat süreci içinde sanatçıların ve düşünürlerin Rönesans Almanya’sına tekrardan dönerek yeni bir üslup arayışı sonucunda Dürer’in ahşap baskılarına eğilim artmıştır. Ancak eskiden olduğu gibi bürin aleti yerine yeni oyma aletleri kullanılması, şimşir gibi hassas ağaç kalıplar yerine damarlı ve sert ağaç kalıpların kullanılmasıyla birlikte ahşap üzerinde aşırı detaylı çizgiler yerine daha sert, daha kaba ve hızlı sonuca gidilmiş çizgiler oluşmaya başlamıştır. Dönemin sanatsal düşüncesine uygun olarak bu eyleme dışavurumculuk (ekspresyonizm) denmiştir. Norveçli sanatçı Edvard Munch (1863 - 1944) ekspresif ifadeye ön plana çıkmış eserler üretmiş, bunların arasında ahşap oyma resimler de yapmıştır (Görsel 2).

Görsel 2: Edvard Munch, “İki Ksdın”, 1896, Ağaç Baskı, 46,5 x 37,5 cm.

Alman sanatçı Kathe Kollwitz (1867- 1945) ahşap yüzeyi oyma işinde çok daha ifadeci bir üslup yakalamış, çalışmalarında detaydan çok ifadeye

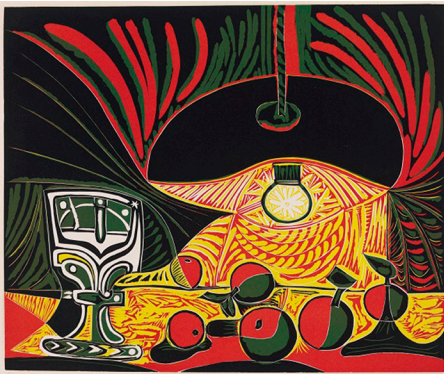
Görsel 3: Kathe Kollwitz, "Otoportre", 1923, Ağaç Baskı Resim, 15x15.6 cm.

önem vermiştir. Oyma aletini detaylara göre değil, biçimin yönüne göre kullanmış, siyahın içinden öne oyma çizgilerinin şekli ile ayrılan portreler yapmıştır (Görsel 3).

Ekspresyonist sanatçıların ahşap yüzeyi güçlü ifade verme aracı olarak tekrardan keşfetmesi ile beraber yüksek baskı tekniğine olan ilgi sanatçılar arasında artmıştır. Yüzyılın ortalarında keşfedilen linolyum gibi daha yumuşak malzemelerin de kullanılmaya başlanması ile yüksek baskı oyma işinde sonuca daha kolay gidilmiştir. Ayrıca ifadeye yönelik görüntü üretimi artmıştır. Ayrıca aşamalı renkli yüksek baskı tekniği de kullanılmaya başlanmıştır.

Ünlü İspanyol sanatçı Pablo Picasso (1881-1973) disiplinler arası sanatçı kimliği ile öne çıkmış, tuval resmi, heykel, seramik gibi sanat türlerinin yanında yüksek baskı tekniğini de kullanmıştır. Picasso aşamalı renkli linolyum baskı çalışmalarında önce düz yüzeyli bir kalıba ilk renk boyayı vererek kağıtlara basmış, sonra da linolyum kalıp üzerinde basılı olan açık renge ait yerleri oyarak bir sonraki rengi yüzeye vermiş ve aynı kağıtlara basmıştır. Bir linolyumdan aşamalı olarak dört aşamada dört farklı rengi basabilmiştir (Görsel 4). Picasso yapacağı linolyum baskı resimlerde her renk için ayrı bir kalıp yapmanın yerine bir kalıp üzerinde aşama (eksiltme) ile farklı renklere yer verebileceğini fark etmiştir.

"Picasso birkaç yıl sonra linocut baskıya geri döndüğünde, bu teknik soruna olağanüstü bir çözüm bulmuştu: her renk için ayrı bloklar kullanmak yerine, sözde 'eksiltme' (aşama) yöntemiyle tek bir kalıptan tüm resmi basmıştı. Linol kalıp önce en açık renkte basıldı, ardından bir sonraki renk için oyularak biraz daha eksiltildi. Sırası ile açıktan koyuya renkler bu şekilde basıldı. Böylece bası işi daha kolay hale gelirken her aşamadan sonra ortaya çıkacak sonucu önceden tahmin etmek de muazzam bir hayal gücü gerektiriyordu. Bu tam da Picasso'nun keyif aldığı türden bir sanatsal deneydi." (Sanal 1).

Görsel 4: Pablo Picasso, "Lamba Altında Camlı Natürmort", 1962, Renkli Linolyum Baskı, 53x62 cm.

Picasso'nun çok alanda olduğu gibi renkli yüksek baskı sanatında da katkısı büyük olmuştur. Kısa sürede yayılan aşamalı renkli yüksek baskı sanatı ekslibris sanatında da anında yer bulmuştur. Renklerin üst üste binerek oluşturduğu dokusal haz ve renk zenginliğinin yanı sıra alttaki renk ile üstteki renk arasındaki ilişkilerin de beğenilir olması sayesinde aşamalı renkli yüksek baskı tekniği ile yapılan gravürler ve ekslibrisler diğer baskı türlerine nazaran oldukça çok ilgi çekebilmektedir. Günümüzde dünya sanatında önemli yer bulan bu tür resimler sanatçı için özgün bir ifade aracı olmanın yanı sıra sanat eğitimi verilen yerlerde öğrencilerin açıktan koyuya renk tonlarının doğru kullanılması ve açık tonlu geniş lekesele alanları

ile koyu tonlu dar ve çizgisel renk alanlarının ilişkisini uygulanmasının öğrenilmesi açısından da önemli bir tekniktir. Aşamalı ve Renkli Yüksek Baskı Tekniği Picasso tarafından yapılmaya başlayınca ekslibris yapan sanatçıların da dikkatini çekmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.

2. Aşamalı ve Renkli Yüksek Ağaç Baskı Tekniği (X1) ve Linolyum Baskı Tekniği (X3)

Yüksek baskıda ahşap malzeme kullanılırsa teknik detayda 'Ahşap Baskı' tanımlaması, linolyum malzeme kullanılırsa 'Linolyum Baskı' tanımlaması kullanılır. Dünya ülkelerinde ise ahşap malzeme kullanılarak yapılan çalışmalarda genelde 'Woodcut tanımlaması, linolyum malzeme kullanılarak yapılan çalışmalarda da 'Linocut' tanımlaması kullanılır. Eğer renkli çalışma yapılır ve renkler aşamalı olarak elde edilir ise teknik olarak 'Aşamalı Renkli Ahşap Baskı' veya 'Aşamalı Renkli Linolyum Baskı' tanımları kullanılır.

Görsel 5: Tasarımda beyaz olan alanlar birinci aşamada kalıp üzerinde oyulmuş ve ilk renk olarak sarı boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından da boş kağıda basılarak bu aşamanın durumu gösterilmiştir.

Görsel 6: Tasarımda sarı olan alanlar ikinci aşamada kalıp üzerinde oyulmuş ve ikinci renk olarak yeşil boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından da boş kağıda basılarak bu aşamanın durumu gösterilmiştir.

Ekslibris sanatında ise yüksek baskıya genel olarak 'X' kodu yazılır. X harfi Xylographie'den yani yüksek oyma baskı manasından gelir. Yüksek baskı kapsamında bulunan Ahşap Baskı için 'X1', Ahşap Oyma Baskı için 'X2' ve Linolyum Baskı için de 'X3' kodlaması kullanılır. Ayrıca metal oyma yapıp da yüksek alandan boya alındığında 'X4', yine metal oyma yapıp da hem çukurdan hem de tümsekten boya alındığında 'X5', Plastik alaşım malzeme oyulup da yüksek alanlarından baskı alındığında 'X6', taş oyularak yüksekten baskı alındığında da 'X8' kodlaması verilir.

Dünya genelinde aşamalı yüksek baskı ekslibrisler için yaygın olarak ahşap ve linolyum malzeme kullanılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi ahşap oymanın çok eskilere dayanan bir gelenekten geliyor olması, hem ahşap hem de linolyum malzemenin diğerlerine göre daha ulaşılır ve kolay oyuluyor olması daha çok tercih edilmelerini sağlamaktadır. Klasik oyma tekniğinden gelen ağaç oyma ve linolyum oyma teknikleri ile aşamalı ve renkli ekslibrisler de yapılmakta ve bu sayede oluşan çok renklilikleri ile dikkat çekmektedir. Bu sebepten dolayı bu çalışma kapsamında 'X' kodu altında yer alan 'X1' Ahşap Baskı ve 'X3' Linolyum Baskı teknikleri ele alınmış, bu teknikle ekslibris yapan sanatçıların çok renkli eserlerinden örnekler verilmiş ve sonunda bu çalışmanın okuyucunun ulaşabileceği bir kaynak olması düşünülmüştür.

X1 ve X3 teknikleri ile yapılacak olan aşamalı yüksek baskı için önce renkli bir tasarım oluşturulur ve sonra ona uygun boyutlarda ahşap veya linolyum kalıp hazırlanır. Ayrıca baskı sayısı belirlenir ve o sayıda baskı kağıdı hazırlanır. Baskı sırasında kayma vb hatalar göz önünde bulundurulur ve

Görsel 7: Tasarımda yeşil olan alanlar üçüncü aşamada kalıp üzerinde oyulmuş ve üçüncü renk olarak mavi boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından da boş kağıda basılarak bu aşamanın durumu gösterilmiştir.

Görsel 8: Tasarımda mavi olan alanlar dördüncü aşamada kalıp üzerinde oyulmuş ve dördüncü renk olarak kırmızı boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından da boş kağıda basılarak bu aşamanın durumu gösterilmiştir.

Görsel 9: Tasarımda kırmızı olan alanlar beşinci aşamada kalıp üzerinde oyulmuş ve beşinci renk olarak siyahı boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından da boş kağıda basılarak bu aşamanın durumu gösterilmiştir.

kağıt sayısı biraz daha artırılır. Tasarım kalıba aktarılır ve birinci aşamada resimde beyaz olacak yerleri oyma aletleri ile oyarak kalıptan çıkartılır. Görsel 5'de yer alan örnekte görüldüğü gibi kalıp üzerinde tasarıma ait beyaz alanları oyulmuş ve ilk renk olan sarı boya merdane yolu ile kalıbın yüzeyine yüklenmiş ve ardından pres yolu ile kağıda basılmıştır. Birinci aşamanın sonunda kağıt üzerinde sadece beyaz alanlar net şekilde algılanır.

İkinci aşamada tasarımda sarı kalacak yerler de kalıptan oyma aletleri ile oyularak çıkartılır. Oyma işi bittikten sonra merdane ile kalıbın yüzeyine yeşil renk yüklenir. Bu aşamada yeşil renkli kalıp boş bir kağıda basıldığında Görsel 6'daki gibi görülecektir. Kalıp üzerindeki yeşil renk ile bir önce basılan sarı rengin üzerine basılır. Böylece ilk beyazın üzerine gelen sarının da üzerine yeşil renk gelmiş olur ve oyulan yerlerden altta kalan sarı ve beyazlar görünür (Görsel 10).

Üçüncü aşamada yeşil kalacak olan yerler oyma aletleri ile kalıptan oyarak çıkartılır ve merdane ile kalıbın yüzeyine mavi yüklenir. Bu aşamada mavi renkli kalıp boş bir kağıda basıldığında Görsel 7'deki gibi görülecektir. Kalıba tekrardan mavi renk yüklenir ve bu sefer bir önceki aşamada yeşil renk basılan kağıtlara baskısı alınır. Böylece yeşil rengin üzerine mavi renk gelmiş olur ve oyulan yerlerden altta kalan yeşil, sarı ve beyaz renkler rahatça görünür (Görsel 10).

Dördüncü aşamada mavi kalacak olan yerler oyulur ve merdane ile kalıbın üstüne kırmızı yüklenir. Bu aşamada kırmızı renkli kalıp boş bir kağıda basıldığında Görsel 8'deki gibi görülecektir. Kalıbın üzerine kırmızı renk tekrar yüklenir, mavi rengin basıldığı kağıt kırmızı boyalı kalıbın üzerine yatırılarak prestan geçirilir. Böylece mavi rengin üzerine kırmızı renk gelmiş olur. Bu aşamada da oyulan yerlerden altta kalan mavi, yeşil, sarı ve beyaz renkler görünür (Görsel 10).

Beşinci ve son aşamada bu sefer kırmızı kalacak olan yerler kalıbın yüzeyinden oyulur ve merdane ile kalıbın yüzeyine siyah renk yüklenir. Bu aşamada siyah renkli kalıp boş bir kağıda basıldığında Görsel 9'daki gibi görülecektir. Üzerine siyah boya yüklenen kalıp pres makinasının tablasındaki yerine yerleştirilir ve üzerine kırmızı rengin basıldığı kağıt koyularak prestan geçirilir. Böylece kırmızı rengin üzerine siyah renk gelmiş olur. Bu aşamada da oyulan yerlerden altta kalan kırmızı, mavi, yeşil, sarı ve beyaz renkler görünür (Görsel 10). Bu son aşama ile resim tamamlanır.

Aşamalı renkli yüksek baskılarda genel olarak açık tonlu renklerden başlanır ve orta tonlu renklerle devam edilerek en sonunda koyu tonlu renklerle çalışma tamamlanır. Son aşamadaki koyu tonlu renk çoğunlukla

Görsel 10: En altta kağıdın beyazı, üzerinde ilk aşamada basılan sarı, onun üzerinde ikinci aşamada basılan yeşil, onun üzerinde üçüncü aşamada basılan mavi, onun üzerinde dördüncü aşamada basılan kırmızı ve onun da üzerinde son aşama olan beşinci aşamada basılan siyah renklerin bir kağıt üzerinde görülmektedir.

siyah renk olarak seçilir. İlk aşamada kullanılan renk bütün yüzeye yayılır. Sonraki aşamada bu yayılma azalır. Üçüncü ve dördüncü aşamada da renkler öncekilere göre daha az olur. Son aşamada ise artık yüzeyin büyük çoğunluğu oyularak kalıptan çıkartılmış ve siyah için daha az ve çizgisel alanlar bırakılır. Bu sıralama sanatçılar tarafından yapılan deneyimlerle tespit edilmiş ve geleneksel hale gelmiştir. Nadiren de olsa farklı sıralamalı çalışmalar da yapılmaktadır.

3. Aşamalı ve Renkli Yüksek Ağaç Baskı Tekniği (X1) ve Linolyum Baskı Tekniğinin (X3) Türk Ekslibris Sanatında Kullanımı

Ekslibris sanatı Türkiye’de de 20. yüzyılın sonlarında gelişmeye başlamıştır. Sanatçı ve akademisyen Hasip Pektaş tarafından 1997 yılında Ankara Ekslibris Derneği kurulmuştur. 2008 yılında dernek İstanbul Ekslibris Derneği adını almıştır. Şu ana kadar çok sayıda sergi ve yarışma düzenleyen dernek, yaptığı faaliyetlerle ekslibris sanatının sanatçı ve akademisyenler arasında sevilmesini sağlamış, sanatçıların yurt içinde ve dışında önemli ekslibris organizasyonlarına katılmalarının önünü açmıştır. Özellikle Hasip Pektaş’ın workshop, sergi, yarışma gibi girişimleri ile öğrencilere de ulaştırılmıştır. Günümüzde üniversitelerde, liselerde, kolejlerde, ilk ve orta okullarda, müzelerde, atölyelerde ve çok yerde ekslibris çalışılmaktadır. Türk sanatçıları yaptıkları ekslibrislerle yurt dışında uluslararası sergilere katılmakta, yarışmalarda ödüller almaktadırlar.

Makalenin konusu kapsamında bu bölümde aşamalı yüksek baskı tekniği olan Ağaç Baskı (X1) ve Linolyum Baskı (X3) ile ekslibris yapan Türk sanatçılardan örneklere yer vereceğiz. Örnek görsellerde yer alan ekslibris çalışmalarını sanatsal açıdan aşamalı renkli yüksek baskı tekniği açısından değerlendirmeye çalışacağız. Sanatçılar doğum yılına göre sıralanmıştır.

Hasip Pektaş 1953 Ermenek-Karaman doğumludur. 1971 yılında Akşehir Öğretmen okulunu, 1974 yılında da Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü’nü bitirmiştir. Bir süre Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim Bölümü Grafik Anasanat Dalı’nda çalıştıktan sonra 1987 yılında Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 1995’de Doçent, 2001’de Profesör olmuş, aynı fakültede bir dönem Dekanlık yapmıştır. 2008 yılında İstanbul Işık Üniversitesi’ne geçmiş olan sanatçı, şu an İstinye Üniversitesi’nde görevine devam etmektedir. Sanatçı Türkiye’de ekslibris sanatının tanınmasında ve yayılmasında öncü rol oynamaktadır. Ankara ve ardından İstanbul Ekslibris Derneğini kuran sanatçı ekslibris hakkında kitaplar yazmış, uluslararası ekslibris yarışmaları düzenlemiş, çok sayıda kişisel sergi açmış, yurt içinde ve dışında çok sayıda sergiye katılmıştır.

Görsel 11: Hasip Pektaş, “Ekslibris Emin Karaca”, 2001, X3 (Yüksek- Linolyum Baskı), 11x8,2 cm, İstanbul Ekslibris Müzesi.

“Otuz üç kişisel sergi açtı, yurtiçi ve yurtdışı çeşitli yarışmalı ve karma sergilere katıldı. Ekslibris konusunda çok sayıda seminer verdi, workshop yaptı. ERASMUS programı çerçevesinde Belçika Gent Güzel Sanatlar Akademisi’nde dersler verdi. 5 Uluslararası Ekslibris Yarışması, Uluslararası Baskiresim Bienali, 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi, Ulusal Öğrenci Ekslibrisleri Yarışması, 2 Ulusal Ekslibris Kongresi organize etti.” (Sanal 2).

Görsel 11’de sanatçı Hasip Pektaş’a ait Emin Karaca adına 2003 yılında yapılmış bir ekslibris çalışması görülmektedir. Çalışma X3 (Linolyum Baskı) tekniği kullanılarak yapılmıştır. İstanbul’da 2002 yılında düzenlenen “Nazım Hikmet 1902-2002” temalı Uluslararası Ekslibris Yarışmasında sergilenmiş ve sergi kataloğunda yayınlanmıştır. Sanatçı figürün portresini resmin her tarafını kapsayacak şekilde yerleştirmiştir. Arka planda açık bir alan yer alırken onun önünde saçları ve giysisi siyah olan portre durur. Portrenin yüzü açık, orta ve koyu tonlardan oluşur.

Resimde ekslibris yazısı resmin sol yanında siyah renkte ve aşağıdan yukarı doğru büyük harflerle yazılmıştır. Sanatçı yazıyı oluştururken yazının etrafını kalıptan oyarak boşaltmış, merdane ile boya verilince de oyulmamış olan yazılı alanlar boya tutmuştur. Konu gereği figürün siyah elbisesinin üzerine ‘Nazım Hikmet 1902-2002’ yazısı büyük harflerle yazılmıştır. Sanatçı soldaki yazının tersine burada yazının içini oymuştur. Bu işlemi birinci aşamada yaptığı için hem sarı renk verildiğinde hem de siyah renk sürüldüğünde oyulmuş olan yazı alanları boya tutmamış, bu sayede orası boş kalarak kağıdın beyaz rengini kendinde taşımıştır. Sanatçı böylece koyu alanda açık tonlu yazı ile açık alanda koyu tonlu yazıyı tercih ederek yazının ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Çalışmada linolyum kalıp üzerinde aşamalı yüksek baskı tekniği (X3) kullanılmıştır. Tasarımda arka planda, figürün portresinde ve sağ taraftaki yazıda beyaz olması gereken alanlar birinci aşamada oyma aletleri ile kalıptan oyularak çıkartılmıştır. Kalıbın üzerine merdane ile sarı renk boyayı yüklemiş ve belli sayıdaki kağıtların üzerine baskılarını alınmıştır. Kağıtlardaki boya kuruma sürecinde iken sanatçı ikinci aşamada bu sefer tasarımdaki sarı olması gereken yerleri kalıp üzerinden oyarak çıkarmıştır. Her oyma işleminde kalıptan belli miktarda alanlar oyulup ayrıldığı için kalıpta hem hacimsel hem de kütleli eksilme oluşmaktadır. Bu azalmadan dolayı bu tekniğe ‘Eksiltme Yöntemi’ de denmektedir. İlk aşamada kağıta sarı renk basılmış olduğundan ikinci aşamada turuncu renk gelmeden sarı alanların görünmesi için önce istenildiği kadar kalıp oyulmuştur. Oyma işlemi tamamlanınca kalıbın üzerine merdane ile turuncu renk verilmiş ve sarı rengin basıldığı kağıtların üzerine tek tek basılmıştır.

Üçüncü aşamada ise resimde turuncu olması gereken alanlar kalıp üzerinden oyularak çıkartılmıştır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra yüzeye siyah renk boya verilmiş ve aynı kağıtlara baskıları alınmıştır. Açıkta koyuya doğru üst üste binmiş üç renkten oluşan resimde, her aşamada geriye daha az miktarda tümsek kalmış ve Tablo 1’de görüldüğü gibi ortaya bu renk piramidi çıkmıştır.

Tablo 1. Görsel 11’de Bulunan ve 2 Aşama Halinde Çalışılan 3 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Aşamalar tamamlandığı zaman en altta kağıdın beyaz rengi resmin beyaz alanlarını, üstündeki sarı renk resmin sarı alanlarını, onun üzerindeki turuncu renk resmin turuncu alanlarını ve en üstteki siyah renk de resmin koyu alanlarını oluşturmuş ve resim tamamlanmıştır. Aşamalı eksiltme yöntemi ile yapılan oyma işleminde oyma uçlarından ya da farklı sebeplerden kaynaklanacak olan yanlış bir oymayı düzeltmek veya oyulan yeri geri monte etme ihtimali olmadığından sanatçılar yüksek baskı tekniğinde çok dikkatli olmaları gerektiğini bilirler. Hatta hatalı baskı olabilir diye gerek gördükleri sayılardan daha fazla sayıda kağıda baskı yaparlar ki hatalı olan baskılar elenebilsin ve geriye istedikleri sayıda temiz baskı kalabilsin.

229

Görsel 12: Reyhan Elbirliler, “Exlibris Reyhan Elbirliler”, 2003, X3 (Yüksek- Linolyum Baskı), 10x7 cm.

Reyhan Elbirliler 1954 yılında Manisa’da doğmuştur. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünü bitirmiştir. Sanatçı çok sayıda önemli resim ve baskı resim yarışmalarında ödül kazanmış, çalışmaları ile çok sayıda müzeye alınmıştır. Kişisel sergilerin yanı sıra sanatçı eserleri ile yurt içinde ve yurt dışında da sergilere de katılmıştır. Özellikle uluslararası olarak Çin ve Taiwan’da, Bulgaristan Varna’da, Japonya’nın Kochi, İtalya’nın Varese, ABD’nin Indiana Gloal Matrix, İngiltere’nin Harlech, Romanya’nın Carburnari, Romanya’nın Cluj, Kore’nin Seoul, Polonya’nın Ostrow’unda düzenlenen baskı resim bienallerine eserleri ile katılmıştır. Sanatçı halen kendi atölyesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Görsel 12’de sanatçı Reyhan Elbirliler’e kendi adına 2003 yılında yapılmış bir ekslibris çalışması görülmektedir. Çalışma X3 (Linolyum Baskı) tekniği kullanılarak yapılmıştır. Resimde geniş ve açık renkte bir arka plan yer alır. Alt kenarda sırtı izleyiciye dönük olarak bir kuş figürü ve üst ortada yüzü izleyiciye dönük ikinci bir kuş figürü görülmektedir. Üstteki kuşun altından geçen ve resmin solundan sağ kenarına kadar uzanan ip görüntüsü resmi o

bölgede yatay olarak ikiye bölmektedir. Sol kenarda ise aşağıdan başlayıp yukarı kenara kadar devam eden şerit gibi bir alan ve alanın içinde yazı bulunmaktadır.

Birinci aşamada resimdeki arka plan için linolyum kalıbının gerekli yerleri oyulmuş ve çizgisel değerde ince parçalar oyulmayarak yüzeyde bırakılmıştır. Resmin sol tarafındaki dikey şerit alan da oyulmamıştır. Bu aşamada beyaz olan yerler kalıptan tamamen oyularak çıkartılmıştır. Linolyumun üzerine merdane ile açık kahve renk boya sürülerek sanatçının sayısını belirlediği kadar kağıda baskısı alınmıştır.

İkinci aşamada açık kahve olması gereken yerler linolyum kalıbın üzerinden oyulmuştur. Resmin sol tarafındaki dikey şerit alan oyulmamıştır. Bu aşamada linolyumun üzerine merdane ile kırmızı renk boya sürülerek önceden baskı yapılan kağıda baskısı alınmıştır.

Üçüncü aşamada baskıların kuruması sürecinde tasarımda yer alan dikey çizgisel alanlar, kuşların üzerlerindeki renkli alanlar ve resmi ikiye bölen ip gibi görülen ağaç dalının yerleri sanatçı tarafından kalıbın üzerinden oyularak çıkartılmıştır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra aynı kalıba bu sefer mavi renk verilmiş ve aynı kağıtlara baskı alınmıştır. Bu aşamada da kağıdın açıkta kalan beyaz alanları ve ilk aşamada üzerine yüklenen kırmızı alanların da üzerinde mavi renkli dar ve dikey renkler yer alır. Mavi rengin beyaz ile ilişkisi izleyicide açık mavi etkisi uyandırır. Hem bu açık mavi ve hem de bir önceki aşamadaki açık kırmızı etkisi zihinde birbiri ile karıştığında ise ortaya açık bir mor renk etkisi çıkar. Bu aşamada sol kenardaki dikey alan da mavi renk olarak basılmıştır.

Dördüncü aşamada sol kenardaki mavi renk ile basılan dikey alanın üzerine sanatçı tarafından yazı harfleri çizilerek etraflarında kalan alanlar oyulmuş ve kalıptan çıkartılmıştır. Böylece üçüncü aşamanın sonunda kalıba yüklenen siyah renk bu alanda sadece yazı harflerinde kalmış, yazının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Aynı aşamada resmin üzerinde yer alan kuşlarda da az miktarlarda kontur çizgileri ve dar lekeler şeklinde alanlar bırakılarak geri kalan yerler oyularak kalıptan atılmıştır. Siyah renk boya kalıba verilmiş ve önceden üzerine kırmızı ve mavi renk boya basılan kağıtların üzerlerine siyah renkte baskılar alınmıştır.

Tablo 2. Görsel 11’de Bulunan ve 2 Aşama Halinde Çalışılan 3 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Görsel 13: Nilgün Köseoğlu, “Ekslibris Ata Arıkan”, 2022, X1 (Yüksek- Ağaç Baskı), 9x12 cm.

Böylece dört aşamada açık kahve, kırmızı, mavi ve siyah renkler resme basılmış, kağıtın kendi beyaz rengi de resme dahil edildiğinden 5 renkli bir aşamalı oyulmuş ekslibris çalışmasına (X3) ulaşılmıştır. Açıkta koyuya doğru üst üste binmiş beş renkten oluşan resimde, her aşamada geriye daha az miktarda tümsek kalmış ve Tablo 2’de görüldüğü gibi ortaya bu renk piramidi çıkmıştır.

Nilgün (İleri) Köseoğlu 1959 Konya Akşehir’de doğdu. 1979 Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş (Grafik) Bölümünden mezun oldu. Resim öğretmenliğinden 2003 yılında emekli oldu. Sanatçı U.P.S.D, Euro Asian Worldwide, İzmir Suluboya ve Ressamları Derneği ve Sesan Derneği üyesidir. Kendi atölyesinde sulu boya çalışmaları sürdürürken, baskı çalışmalarını “İzmir Baskı Resim Sanatçıları” adı altındaki atölyelerinde devam ettirmektedir. Renkçi, lekeci, akıcı, dışavurumcu, figüratif kişilik sergilemektedir.

Sanatçı çalışmalarında konu olarak Konya, Akşehir, Denizli ve Ege Bölgesinden yöresel konuları ele almakta, kaybolmaya başlayan yapı ve kültürel değerleri ayakta tutmak, yöre insanının ve kültürünü tanıtmaya çalışmaktadır. Eserlerinde renkli ve akıcı bir üslup kullanmaktadır. (Sanal 3) Sanatçının İspanya, Varna (Bulgaristan), Kiwa, Kochi (Japonya), Guangzhou, Guanlan, Beijing (Çin), Sırbistan, Vienna (Avusturya), Tahran (İran), Fransa, Prag (Çekoslovakya), Tayvan, Prahova (Romanya) ve Türkiye’deki koleksiyonlarda eserleri vardır. 2021’de Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Resim ve Heykel Müzesi’ne de bir eseri kabul edilmiştir. 19’u kişisel sergi açan sanatçı 151 karma, 51 yarışmalı sergiye katılmış, 2011-2022 yılları arasında 1. İzmir Sanat Bienali’ne ve 1, 4, 5, 6. Egeart Sanat Günleri’ne katılmış ve 2020 yılında da Art Ankara 6. Çağdaş Sanat Fuarına katılmıştır.

Özgün yapıtları ile katıldığı 1. Ulusal Suluboya Yarışmasında Birinci Mansiyon Ödülü, 2009 yılında Çanakkale Savaşları Yarışmasında Koruma Derneği Özel Ödülü, 2010 yılında Balkan Kadınları Resim Yarışmasında Cavit Atmaca Özel Ödülü, 29. Turgut Pura Vakfı Resim ve Heykel yarışmasında Yıldız -Halim Şima Özel Ödülü, 2021 yılında PonART Grafik Sanatlar Yarışmasında ikincilik Ödülü, 2022 yılında Uşak Belediyesi “100. Yılında Uşak’ın Tarihi ve Kültürel İzleri” Uluslararası Ekslibris Yarışmasında Üçüncülük Ödülü olmak üzere altı adet ödül almıştır.

Görsel 13’de sanatçı Nilgün Köseoğlu’na ait 2022 yılında torunu Ata Arıkan adına yapılmış bir ekslibris çalışması görülmektedir. X1 (Ağaç Baskı) tekniği kullanılarak yapılan çalışma Uşak Belediyesi’nin 2022 yılında düzenlediği “100. Yılında Uşak’ın Tarihi ve Kültürel İzleri” Uluslararası Ekslibris Yarışmasında 3.lük ödülüne layık görülmüş ve sergilenmiştir. Resimde kahve

renk tonlarından oluşan ve büyük çoğunluğu kaplayan yatay arka plan yer alır. Kahverengi alanın üzerinde yer alan kadın figürü resmi dikey olarak ikiye böler. Kadın figürü soğuk renk tonlarında olup, soluk ve açık bir biçim oluşturmuştur. Sanatçı bir yazısında bu çalışmadan şöyle bahsetmektedir: *“Anadolu ve Ata’ya. Torunum Ata Arıkan’ın renkli hayal gücünden yola çıkarak yaptığı resimlerle benim Anadolu kadını resimlerimi birleştirdim. Onun Hayal gücünde anlam bulduğu renkleri, sembolleri ve şekilleri, genç enerjisini ve yaratıcılığını bir sanat eseri olarak paylaşmak isterim. Bu renkli dünya, insanlığın ortak kaderini simgeleyen parlak bir geleceğe dönüşecektir.”* (Mail 1)

Sanatçı torunu Ata’nın çocuksu doğallığı ile yaptığı çalışmada su yollarına benzeyen çizgisel yapılanmasını kendi tasarımı ile photoshopta birleştirerek bir görüntüye dönüştürmüştür. Oluşan görüntüyü transfer yolu ile ahşap kalıbın üzerine aktarmıştır. Desenin ileriki aşamalarda silinip kaybolmaması için sanatçı tarafından üzerine gomalak sürülmüştür. Sonra sanatçı ahşap kalıbı oyma işlemine geçmiştir.

Birinci aşamada sanatçı resimde beyaz olması gereken yerleri oyma uçları ile ağaç kalıptan oyarak çıkartmıştır. Bu beyaz alanlar resmin yukarısında solda ve sağda yer alan ‘Ata’ ve ‘Arıkan’ yazıları ve ortadaki figürün ortasında yer alan ‘EXL’ yazılarıdır. Sadece yazıların beyaz bırakılması izleyicinin en açık ton olarak yazıyı algılamasını kolaylaştırmaktadır. Bu aşamada beyaz alanlar kalıptan çıkartıldıktan sonra kalıbın üzerine merdane ile ilk renk olarak siyah renk verilmiştir. Sanatçı genel olarak ilk renk uygulamalarında siyahı kullanmakta ve sonradan gelen renklere katkı sağlamaktadır. Ayrıca siyah rengin ilk renk olması tasarımın algılanmasını sağlamakta ve diğer aşamalarda renk ve biçim yönetimini kolaylaştırmaktadır. Sanatçı sayısını kendi belirlediği kadar sayıda kağıda siyah aşamayı basmıştır. Bu şama sonunda baskı yapılan kağıtlara bakıldığında beyaz renkteki yazıların dışında bütün yüzey siyah renkte görülmektedir.

İkinci aşamada resimde siyah kalması istenilen yerler oyma aletleri ile kalıptan oyularak çıkartılmıştır. Oyma işleminden sonra gece mavisi boyası merdane ile yüzeye verilmiştir. Siyahların basıldığı aynı kağıtlara bu sefer de gece mavisi basılmıştır. Gece mavisi siyah rengin üzerine geldiğinde soluk ve gri bir atmosfere dönüşmüştür. Gece mavisini resmin yukarısında yer alan yazının yapılandığı yatay ve uzun alan ile figürün izleyiciye göre sağ kenarındaki alanlarda görmekteyiz. Sanatçı özellikle kadın figürünü resmin genelinden ayırmada bu açık tonlu gece mavisi renginden yararlanmıştır. Üçüncü aşamada resimde gece mavisi olması istenilen yerler kalıptan oyularak çıkartılmıştır. Bu aşamada diğer koyu tonlu renk olan kırmızı kahve rengi merdane ile yüksekte kalan yerlere yüklenmiştir. Baskılar önceki

kağıtlara yapılmış baskı işlemi tamamlanmıştır. Artık kağıt üzerinde beyaz, siyah, gece mavisi ve kızıl kahve renkleri üst üste görülebilmektedir.

Dördüncü aşamada resimde kızıl kahve olması gereken yerler oyma aletleri ile oyularak kalıptan çıkartılmıştır. Kızıl kahve rengin resimde geleceği alanlar resmin sağ ve sol kenardaki yer alacak ve resmin her iki yanının genelini kaplayacaktır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra kalıpta geri kala yerlere merdane ile açık kahverengi tonundaki taba rengi yüklenmiştir. En son kızıl kahve basılan kağıtlar tekrar getirilerek kalıptaki yeni renk sırası ile hepsine basılmıştır. Bu aşamanın sonunda kağıt üzerinde beyaz, siyah, gece mavisi, kızıl kahve ve taba renkleri üst üste görülebilmektedir.

Beşinci aşamada resimde taba rengi olması gereken yerler de oyma aletleri ile kalıptan çıkartılmıştır. Bu renk resimde kadın figürünün sol tarafında ve aşağı bölümünde yer almıştır. Ayrıca resmin sol bölümünde figür ile arka plan arasında da bir miktar kalmış ve arka planla figür arasında geçişin sağlanmasına katkı sağlamıştır. Kalıpta geride sadece beyaz alanlara ait yüzeyler kalmıştır. Sanatçı merdane yardımı ile beyaz rengi kalıbın yüzeyde kalan alanlarına yüklemiş ve aynı kağıtlara baskısını almıştır. Beyaz boya altta kalan diğer renklerle geçiş sayesinde hafifçe solmuş ve diğer renklerin tınısını da üzerine almıştır.

Aşamalı renkli ağaç baskı (X1) tekniği ile yapılan bu çalışma beş aşamada yapılmış, ilk aşamada oyulan yerdeki yazılarda kalan kağıdın beyazı ile de 6 renkli bir sonuca ulaşılmıştır. Bu renkler alttan yuları sırası ile kağıdın beyazı, siyah, gece mavisi, kızıl kahve, taba ve beyaz renklerdir. Çalışmadaki renk sıralaması Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Görsel 13'te Bulunan ve 6 Aşama Halinde Çalışılan 7 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi

Ali Doğan 1969 yılında doğdu. 1993 yılında Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Bölümünü bitirdi. 1994 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Resim-İş Eğitimi Bölümünde öğretim görevlisi oldu. 1997 yılında aynı okulda yüksek lisansını tamamladı. Sanatçı 2000 yılında Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen aynı okulda görevine devam etmektedir. Sanatçı resim, baskiresim, ekslibris ve mini print alanlarında ulusal ve uluslararası yarışma ve sergilere katılmıştır.

Görsel 14: Ali Doğan, “Ekslibris Bektaş Doğan”, 2010, X1 (Yüksek- Ağaç Baskı), S1 (Serigrafi Baskı), 10x10,5 cm.

Baskı resim üzerine çalışmalar yapan sanatçının yurt dışında ve içinde önemli müzelerde ekslibris çalışmaları bulunmaktadır. Sanatçının çok sayıda yarışmada ödülü bulunmaktadır.

Görsel 14’de sanatçı Ali Doğan’ın 2010 yılında yaptığı bir ekslibris çalışması görülmektedir. Renk aşamaları ve resmin tamamı X1 (Ağaç Baskı) tekniği kullanılarak yapılmış, çalışmadaki yazı ise S1 (Serigrafi) tekniği ile basılmıştır. Resimde ilk olarak sanatçının sıklıkla kullandığı figür ve gözler dikkat çekmektedir. Resmin genelinde tarımsal bir arazi görülmekte, geriye gidildikçe dağ tepelerine ulaşılmaktadır. Resmin üst bölümünde ise gökyüzü yer almaktadır. Resmin sağ bölümündeki ayakta duran figür hem koyu tonlu renk örgüsü ile ve hem de elini üstten sola doğru uzatması ile resmin etkin olan öğesi konumuna gelmektedir. Figürün elinden tohum gibi yere dökülen gözler de figüre destek olmakta ve özellikle göz yapısı içindeki kontrast renk seçkisi ile dikkat çekmektedir. Sol tarafta yer alan ve figürdeki koyulukların aynısına sahip olan ağaç boyut olarak küçük tutularak ikinci planda bırakılmış, ancak figürün resmin sağ kenarındaki renksel ve kütleli ağırlığına karşın resimde denge sağlamıştır.

Birinci aşamada sanatçı ağaç kalıp üzerinde beyaz kalması gereken yerleri oyarak çıkartmıştır. Beyaz alanlar figürün üzerinde ince çizgisel hatlar olarak, tarla alanında elden aşağıya doğru genişleyen açılış yönlerinde dar ve uzun çizgisel hatlarda düşünülmüş ve çalışmanın en açık tonunu oluşturmuştur. Bu aşamada resimde beyaz kalması gereken yerler kalıp üzerinde oyulduktan sonra üzerine açık mavi renk verilmiş ve sanatçının sayısını kendi belirlediği kadar kağıtlara basılmıştır. Birinci aşamanın sonunda kağıt üzerinde ince beyaz çizgiler ve yüzeyin tamamını kaplayan açık mavi renk görülmektedir.

İkinci aşamada resimde açık mavi olarak kalması gereken yerler oyma uçları ile kalıptan oyularak atılmıştır. Geride kalan yüksek alanlara merdane ile orta mavi rengi verilmiş ve açık mavi rengin basıldığı kağıtlara basılmıştır. İkinci aşamanın sonunda kağıt üzerinde ince beyaz çizgiler, çoğu gökyüzünde olmak üzere resmin bazı yerlerinde de az miktarda yer alan açık mavi renk ve yüzeyin geri kalanını kaplayan orta tondaki mavi renk kalmıştır.

Üçüncü aşamada ilk olarak resimde orta tondaki mavi kalacak yerler oyularak çıkartılmıştır. Sonra geri kalan yüzeye sarı renk verilerek önceki kağıtlara baskı yapılmıştır. Açık maviden sonra gökyüzünde orta mavi de yer almış, bu iki ton gökyüzündeki arka plan ve bulut yapılarını oluşturmuşlardır. Ayrıca resmin diğer yerlerinde de çizgisel hatlarda omalar yapılmış ve buralarda da açık ve orta tonlu maviler kendini göstermiştir. Özellikle de sağdaki figür üzerinde anatomiye yönelik dış kontürlerde

ince uzun orta tonlu mavi renk yer almış, figürün bacaklarında ise yatay yapılanmada mavi renk bırakılmıştır. Böylece son aşamada figürün üzerine gelecek olan koyu mavi ile beraber figürün genel rengi mavi olarak belirlenmiştir. Bu aşamanın sonunda kağıt üzerinde beyaz, açık mavi, orta mavi ve sarı renk görünür durumdadır.

Dördüncü aşamada resimde sarı kaması gereken yerler kalıp üzerinde oyulmuş ve çıkartılmıştır. Tarlanın yer düzlemindeki geneli sarı renk olması için kalıbın yarından çoğu oyulmuştur. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra geri kalan yüzeylere merdane ile dağ formunu oluşturmak için soluk ve orta tonlu yeşil renk verilerek önceki kağıtlara basılmıştır. Bu aşamanın sonunda bir öncekinde görülen renklere bu orta tonlu soluk renk de ilave olmuştur.

Beşinci aşamada dağ formundaki soluk yeşil renk kalması gereken yerler kalıptan oyularak çıkarılmıştır. Az miktarlarda birkaç yerde de renk geçişkenliği için de aynı renk için oyma işlemi yapılmıştır. Geride kalan yerlere yeşil renk verilerek aynı kağıtlara baskı alınmıştır. Bu aşamanın sonunda diğer renklerin üzerine yeşil de ilave olmuş ve gökyüzü, tarla, dağ ve ağaçlar ortaya çıkmıştır.

Altıncı aşamada sanatçı resimde yeşil kalması gereken yerleri de oyarak kalıptan çıkartmıştır. Bu hali ile kalıba bakıldığında büyük çoğunluğunun oyulduğu, geriye az miktarda yüksek alanların kaldığı görülür. Bu geriye kalan yerler insan figürü ve ağaçtır. Resmin en koyu rengi olan koyu mavi boya da merdane ile yüzeye yüklenmiş ve önceki kağıtların üzerine baskısı yapılmıştır. Baskı tamamlandığında artık resimdeki bütün detaylar tamamlanmış, açıktan koyuya renkler üst üste yerlerini almıştır.

Yedinci aşamada ana kalıpla ilgili bir işlem yapılmamıştır. Sanatçı resimde yer alması gereken 'Eks. B. Doğan' yazısını serigrafi tekniği ile aynı kağıtların üzerine basmış ve çalışmayı tamamlamıştır. Aşamalı renkli ağaç baskı tekniği (X1) ve Serigrafi Baskı (S1) tekniği ile yapılan bu çalışmaya ait olarak Tablo 4'te açıktan koyuya doğru sıralanan beyaz, açık mavi, orta mavi, sarı, soluk yeşil, normal yeşil, koyu mavi ve kırmızı renklerin oluşturduğu renk katmanları görülmektedir.

Tablo 4. Görsel 14'te Bulunan ve 7 Aşama Halinde Çalışılan 8 Renkli Eklibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Görsel 15: Melihat Tüzün, "Exlibris M. Tüzün", 2011, X3 (Aşamalı Renkli Linolyum Oyma), 8x14 cm. (Sanatçının Kendi Koleksiyonunda)

Melihat Tüzün 1970 yılında Tekirdağ'da doğdu. 1997 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü'nü tamamladı. 2000 yılında aynı okulda Yüksek Lisansını, 2004 yılında Sanatta Yeterliliğini tamamladı. 2000 yılında Kocaeli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde Araştırma Görevlisi oldu. 2001-2005 yılları arasında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi oldu. 2006 yılında Kocaeli Üniversitesi Resim Bölümünde Yardımcı Doçent, 2009 yılında Doçent oldu. 2014 yılında Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Resim bölümünde Profesör oldu. Aynı fakültede Dekan olarak görevini sürdürmektedir.

Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği ve İstanbul Ekslibris Derneği Üyesi olan sanatçı, 2017 ten bu yana Türkiye Özgün Baskiresim Sanatçıları Derneği Başkanlığını yapmaktadır. Sanatçı özgün yapıtları ile 12'si yurt içi, 3'ü yurt dışı olmak üzere toplam 15 kişisel sergi açmıştır. Eserleri ile çok sayıda yurt içinde ve yurt dışında uluslararası sergi, bienal, workshop ve yarışma gibi faaliyetlere katılan sanatçının Ulusal ve Uluslararası müzelerde, kamu kurum ve kuruluşların koleksiyonlarında eserleri yer almaktadır. 1995'te Ayşe ve Ercüment Kalmık Vakfı Özgün Baskı dalında Birincilik Ödülü almıştır.

Plastik Sanatlar üzerine ve Gravür Sanatı ile ilgili olarak makaleleri, araştırmaları, kitap bölümleri bulunan sanatçı eserlerinde insanın doğa ile olan etkileşimini irdelemektedir. Özellikle gravür yöntemlerinden biri olan ve tek kalıptan çok renkli resim elde edilen viskozite tekniği ile doğadan yola çıkarak baskı resim çalışmaları yapmaktadır.

Görsel 15'de sanatçı Melihat Tüzün'ün 2011 yılında X3 (Linolyum Baskı) tekniği kullanılarak yaptığı ekslibris çalışması görülmektedir. Çalışma 2011 yılında Milano'da düzenlenen ve konusu sinema olan 'Bodio Lomnaga Ekslibris Yarışması' için yapılmış ve yarışmanın sergisinde yer almıştır. Sanatçı konu gereği bir ev ortamında televizyonda sinema izleme sahnesi resmi yapmıştır. Sağ taraftaki büyük pencereden oturlan salona ışık gelmekte ve içeriği aydınlatmaktadır. Resmin sol kenarından başlayıp sol ortasına kadar devam eden koyu renkli geniş yüzeyli duvar ise ışığa sırtı dönük olduğu için karanlık kalmıştır. Üzerinde ise büyük ekranda yer alan televizyon açık ve izlenir bir şekildedir. Resmin alt sağ köşesinde bir de koltuk bulunmaktadır. Resimde bütün nesnelere aynı renklere sahiptir. Resimdeki renkler sırası ile kağıdın beyazı, onun üzerinde yer alan açık sarı renk, onun da üzerinde olan turuncu renk ve en üstteki siyah renktir. Klasik bir renk düzenlemesi ile açıktan koyuya doğru sıralama yapılmış, bu sıralama aynı zamanda ışık-gölge yapısını da ortaya çıkarmıştır.

Birinci aşamada sanatçı linolyum kalıp üzerinde beyaz kalması gereken

yerleri oyarak çıkartmıştır. Beyazlar resimde sol kenardaki pencere üzerinde dikey olarak yer almaktadır. Pencereden içeri giren ışık televizyon ve koltuğun etrafında da bir miktarda yer alır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra sanatçı ilk renk olarak açık sarı rengini hazırlamıştır. Merdane ile kalıbın yüzeyine sarı rengi yüklemiş ve baskı için hazırladığı 20 adet kağıdın üzerine sıra ile baskıları yapmıştır. Baskı işleminden sonra kağıtlardaki boya kurumaya bırakılmıştır.

İkinci aşamada resimde açık sarı kalması gereken yerler oyularak kalıptan çıkartılmıştır. Açık sarı alanlar resimde sağdaki pencere üzerinde, televizyon ekranında, yerde ve yazının etrafında görülmektedir. Rengin doğası gereği mekanın aydınlanmasına katkı sunmaktadır. Açık sarı kalacak alanlar kalıbın yüzeyinden oyularak çıkarıldıktan sonra, sanatçı merdane yardımı ile önceden hazırladığı turuncu rengi yüzeye yüklemiştir. Açık sarı basılan bütün kağıtların üzerine bu sefer de turuncu renk basılarak baskı işlemi tamamlanmıştır. Kağıt üzerinde beyaz renkli alanlar, açık sarı renkli alanlar ve turuncu renkli alanlar üst üste görülür olmuştur.

Üçüncü aşamada sanatçı resimde turuncu kalması gereken yerleri de kalıbın yüzeyinden oyarak çıkartmıştır. Resimde turuncu renk yer üzerinde ve televizyon üzerinde ve etrafında yoğun olarak yer almaktadır. Hatta resmin akılda kalan en etkili rengi turuncudur. Bu aşamada oyma işlemi tamamlandıktan sonra kalıp üzerinde geride kalan yüzeylere merdane ile siyah renk sürülmüştür. Siyah renk de aynı kağıtlara basılmış ve baskı işlemi tamamlanmıştır. Kağıt üzerinde sırası ile kağıdın beyazı, açık sarı, turuncu ve siyah renkler üst üste yüklenmiş ve renklendirme işi tamamlanmıştır.

Siyah renk resimde en üstte kullanılan son renktir. Turuncudan sonra en çok yeri kaplamaktadır. Sağdaki pencereden gelen ışığın aksine mekan içini karanlık bir atmosfere dönüştürerek sinema izleme ediminin oluşmasını sağlamaktadır. Ayrıca 'Exlibris' yazısı ve 'M. Tüzün' yazısı da siyah renktedir ve bu sayede mekan içinde kolayca algılanmaktadırlar. Aşamalı Renkli Linolyum Baskı (X3) tekniği ile yapılan bu ekslibris çalışmasına ait renk katmanları Tablo 5'deki piramit yapıda görülmektedir.

Tablo 5. Görsel 15'de Bulunan ve 3 Aşama Halinde Çalışılan 4 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Tezcan Bahar 1976 yılında Bulgaristan'da doğdu. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. 2006 yılında Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi'nde yüksek lisansını

Görsel 16: Tezcan Bahar, "Ekslibris N. E. C. (Necla Erkaya Coşkun)" 2013, X3 (Yüksek-Linolyum Baskı), 8 Renk, 9,5x13 cm

tamamladı. Uzun süre Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışan sanatçı 2019 yılında Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi'nde Sanat ve Tasarım Fakültesinde çalışmaya başlamıştır. Sanatçı çalışmalarına oradan devam etmektedir. Sanatçı özellikle renk çeşitliliği ve renkli baskı resimde kendine has geliştirdiği tekniklerle çalışmalarına devam etmektedir.

Sanatçının kişisel sergilerinin yanı sıra özgün yapıtları ile yurt içinde ve dışında çok sayıda özgün baskı sergi, bienallere katılmış, ellinin üzerinde uluslararası yarışmalı sergide yer almıştır. Gravür, ekslibris ve mini print çalışmaları ile katıldığı 66. Devlet Resim ve Heykel Yarışmasında Başarı Ödülü (Türkiye), 4. Uluslararası Ekslibris ve Mini Print Yarışmasında Birincilik Ödülü (Polonya), 1. Uluslararası Ekslibris Yarışmasında İkincilik Ödülü (Kıbrıs), 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Yarışması Özel Ödülü (Türkiye), 'BUMP' Balıkesir Üniversitesi Uluslararası Mail Print Yarışması Birincilik Ödülü olmak üzere 17 adet ödül kazanmıştır.

Görsel 16'da sanatçı Tezcan Bahar'ın 2013 yılında yaptığı 8 renkten oluşan bir ekslibris çalışması görülmektedir. Renk aşamaları ve resmin tamamı X3 (Linolyum Baskı) tekniği kullanılarak yapılmıştır. Resimde sanatçının diğer resimlerinde de sıkça kullandığı renksel öğeler görülmektedir. Resimde sol üst bölümdeki göz ve altındaki beyaz halkalı göz en dikkat çeken yerlerdir. Sağ tarafta içi çe daireler de göz kadar olmasa da dikkat çekmektedir. Bu iki bölümün ortasında yer alan açık tonlu alan ise hem sağdaki hem de soldaki nesnelerin ortaya çıkmasını sağlayan ışıklı bir yapıdadır. Çalışma sekiz renkten oluşmaktadır ve renkler temiz ve canlı tonlardan seçilmiştir. Orta alandaki açık tonlu alanın alt, orta ve üst tarafından yatay olarak geçen köprü gibi alanlardaki koyu tonlu renkler de açık renklerle kontrast olup, bu açık-koyu zıtlığı sayesinde bu alanı öne çıkartmaktadır.

Birinci aşamada sanatçı linolyum kalıp üzerinde beyaz kalması gereken yerleri oyarak çıkartmıştır. Resimde sol alttaki gözde, sağdaki dairemsi alanda ve ortadaki alanda bir miktar beyaz bırakılmıştır. Oyma işinden sonra merdane ile linolyumun üzerine ilk renk olarak açık tonlu krem rengini yüklemiştir. Kalıpta sadece oyulmuş yerler renk almamış, yüksekte kalan kalıbın geneli ise krem rengine dönüşmüştür. Sanatçı sayısını kendi belirlediği kadar kağıda bu kalıptan baskı almıştır. Her bir baskıdan sonra kalıp üzerine tekrardan aynı renk boya verilmiş ve baskı için ayrılan bütün kağıtlara sırası ile aynı renk basılmıştır.

İkinci aşamada resimde krem renkte kalması gereken alanlar sanatçı tarafından oyma aletleri ile oyularak çıkartılmıştır. Bu alanlar resmin ortasındaki açık tonlu yerleri oluşturacak şekilde ayarlandığı için henüz

daha ikinci aşamada iken kalıbın bu bölgesi oyularak kalıptan çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra resimde farklı yerlerde de aynı açıklıkta olması gereken birçok yerde de oyma işlemi yapılmış ve krem rengin dağılımını ve resimdeki diğer renklerle de ilişki içine girmesi sağlanmıştır. Bu aşamada oyma tamamlandıktan sonra merdane ile kalıbın yüzeyine sarı renk yüklemiş ve üzerlerinde krem bulunan kağıtlara baskıları almıştır. Bu aşamada baskılar tamamlandığında kağıt üzerinde beyaz renk, krem renk ve sarı renk görülmektedir.

Üçüncü aşamada sanatçı resimde sarı renkte kalması gereken yerleri oyarak kalıptan çıkartmıştır. Bu alanlar sol üstteki büyük göz figürünün etrafında yaygın olarak yer almıştır. Sol alt bölgede, orta alt bölgede ve sağ üstteki halkaların etrafında belirgin genişlikte sarı renk alanlardır. Bu aşamada oyma işlemi bittikten sonra merdane ile kalıbın geride kalan yüksek alanlarına kırmızı renk yüklenmiş, bir önce sarı renk basılan kağıtlara sırası ile basılmış ve baskı aşaması tamamlanmıştır. Baskıdan sonra kağıt üzerinde beyaz renk, krem renk, sarı renk ve kırmızı renk görülmektedir.

Dördüncü aşamada resimde kırmızı olması gereken yerler oyularak kalıptan çıkartılmıştır. Kırmızı renk soldaki büyük göz figürünün üst bölgesinde, alt bölgedeki 'Exl' ve 'Nec' yazılarında, sağ alttaki yazılı alanda ve belli yerlerde az miktarda ama belirgin olarak görülmektedir. Bu aşamada da oyma işlemi tamamlandıktan sonra merdane ile kalıbın geri kalan yerlerine pembe renk yüklenmiştir. Baskı tamamlandığında kağıt üzerinde beyaz, krem, sarı, kırmızı ve pembe renkler üst üste yüklenmiş olarak görülmektedir.

Beşinci aşamada resimde pembe olması gereken yerler de kalıptan oyulmuş ve atılmıştır. Pembe renk resimde farklı yerlerde çok az miktarda görülmektedir. Özellikle orta üst alanda açık mavi ile ilişkilendirilmiştir. Oyma işleminden sonra sanatçı merdane ile geride kalan yerlere açık mavi renk yüklemiştir. Açık mavi renk verilen kalıp önceki kağıtlara basılarak beşinci aşama tamamlanmıştır. Kağıdın üzerinde beyaz, krem, sarı, kırmızı, pembe ve açık mavi renkler üst üste binmiş olarak görülmektedir.

Altıncı aşamada resimde açık mavi olması gereken yerler kalıptan oyularak çıkartılmış kalıp biraz daha eksiltiştir. Açık mavi alanlar resmin her yerinde mevcuttur. Özellikle resmin ortasındaki bağlantı alanlarında üzerine sonradan siyah gelerek kontrast oluşturulmak üzere açık mavi yerler bırakılmıştır. Orta yukarıda da önceki açık renklerle ilişkili olarak bir miktar açık mavi bırakılmıştır. Sol üst köşede ve yüzeyin birçok yerinde açık maviye yer verilmiştir. Oyma işleminden sonra merdane ile geri kalan yerlere mor renk yüklenmiştir. Mor renk verilen kalıp önceki kağıtlara basılarak altıncı aşama tamamlanmıştır. Bu aşama ile birlikte beyaz, krem, sarı, kırmızı,

pembe, açık mavi ve mor renklerin basımı tamamlanmıştır.

Yedinci aşamada sanatçı resimde mor olması gereken yerleri kalıptan oyarak çıkartmıştır. Mor özellikle bir önceki aşamada basılan açık mavi rengin etrafında çokça bırakılmıştır. Resimde mor renk çoğu yerde açık mavi renge bitişik olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra sağdaki halkaların içinde ve sol alt bölgede geniş alanlar olarak görülmektedir. Son renk olan siyah da kalıp üzerinde yüksek alanlara yüklendikten sonra aynı kağıtlara basılarak yedinci aşama da tamamlanmıştır. Bu aşamanın sonunda kağıtların üzerinde sırası ile beyaz, krem, sarı, kırmızı, pembe, açık mavi, mor ve siyah renklerin basılması tamamlanmıştır. Son renk olan siyah renk ile hem renk aşaması hem de resmin biçimsel yapısı tamamlanmıştır. Yedi aşamada tamamlanan çalışmada kağıdın beyazı ile birlikte toplamda sekiz renk elde edilmiştir.

Sekizinci sırada yer alan siyah renk resimde her yerde görülmektedir. Sanatçı siyah rengi resimde genel olarak yan yana uzun çizgisel yapılarda bırakmış ve siyah renk üstüne geldiği diğer renklerle açık-koyu kontrast ilişkisine girmiştir. Soldaki büyük göz figürünün etrafında da çizgisel olarak yapılanmış ve açık tonlu renklerle kontrast oluşturarak dikkat çekmiştir. Ortadaki köprü gibi alanda da açık mavi renk ile çizgisel olarak buluşmuş ve açık-koyu kontrastı oluşturmuştur. Sağ altta geniş bir alanı kaplayan siyah renk bu sayede genele yaygın olan kıpırtılı dinamizmi dengelemektedir. Aşamalı Renkli Linolyum Baskı (X3) tekniği ile yapılan bu ekslibris çalışmasına ait renk katmanları beyaz, krem, sarı, kırmızı, pembe, açık mavi, mor ve siyah olarak sıralanmıştır. Tablo 6'da ilk renk olan beyazdan son renk olan siyaha kadar olan renklere ait renk piramidi görülmektedir.

Tablo 6. Görsel 16'da Bulunan ve 7 Aşama Halinde Çalışılan 8 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Mehmet Susuz 1981 yılında Trabzon'da doğdu. 2007 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-iş Öğretmenliği programında Lisans eğitimini tamamladı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında 2012 yılında Yüksek Lisansını tamamladı. 2017 yılında aynı bölümde Doktora eğitimini tamamladı. 2015 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu, halen aynı bölümde Dr. Öğr. Üyesi

Görsel 17: Mehmet Susuz, “Derviş”, Ekslibris Mehmet Susuz 2022, X3 (Yüksek- Linolyum Baskı), 13X9,5 cm.

olarak görev yapmaktadır.

Sanatçı 2 kişisel sergi açmıştır. Özellikle yüksek baskı tekniği ile yaptığı büyük boy gravür resimleri ve ekslibrisler ile yurt dışında ve yurt çok sayıda ulusal ve uluslararası sergilere, bienallere ve yarışmalara katılmıştır. Yurt içinde ve dışında müzelerde eserleri bulunan sanatçı “Derviş- Yunus Emre Uluslararası Ekslibris Yarışması”nda 3.lük ödülü almıştır. Yüksek Baskı derslerinde öğrencilerine de aşamalı ve renkli yüksek baskı tekniğini öğreten sanatçı atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir.

Görsel 17’de sanatçı Mehmet Susuz’un 2022 yılında yaptığı 8 renkten oluşan bir ekslibris çalışması görülmektedir. Çalışma X3 (Linolyum Baskı) tekniği kullanılarak yapılmıştır. Resimde sanatçının diğer yüksek baskı çalışmalarında da kullandığı kendine has renk ilişkisi görülmektedir. Resimde alttan başlayıp üst kenara doğru daralarak giden ve resmin genelini kaplayan figürü görmekteyiz. Konu başlığı olan ‘Derviş’i çağrıştıran figüre resimde aşağıdan bakılmakta ve bu yüzden de olduğundan daha heybetli bir görünüm oluşmaktadır. Resmin üst bölümünde yer alan kemer benzeyen yapı sağ kenarda ve sol kenarda benzer bir simetri içerisinde yer alır. Simetri duruşu ve kırmızı rengin dikkati çekmesiyle öne çıkan bu kemerli yapı figürün yeşil renkli görünümünü dengelemektedir. Çalışmada genel olarak sıcak ve soğuk kontrastı yüksek olan sekiz renk kullanılmıştır. Figürün gövdesindeki elbisesi yeşil renk, etrafındaki boşluk mavi renk ile anlatılmış, üzerinde ince ve uzun bir parça ve yukardaki kemer de kırmızı renk ile verilmiştir.

Sanatçı bu çalışmada bazı aşamalarda yüzeyin tamamına boya yüklemiş, bazı aşamalarda ise küçük merdaneleri kullanarak yüzeyin belli bölümlerine renk vermiştir. İki farklı aşamada ise iki farklı rengi aynı anda kullanmıştır.

Birinci aşamada sanatçı tüm yüzeye merdane ile açık tonda bir krem renk yükleyerek istediği kadar sayıda kağıtlara baskı almıştır. Bu aşamada kalıp üzerinde herhangi bir oyma işlemi yapılmamıştır. Her bir baskıdan sonra kalıp üzerine tekrardan aynı renk boya verilmiş ve baskı için ayrılan bütün kağıtlara sırası ile aynı renk basılmıştır. Resimdeki en açık renk olan krem rengi resmin tamamını kağıdın beyazından ayırmıştır.

İkinci aşamada sanatçı kalıpta ilk oyma işlemini yapmıştır. Resimde figürün üzerinde görülen ‘Ekslibris’ yazısı, figürün baş bölgesinde yer alan sarığın gövdesindeki açık tonlu kıvrımlar, figürün gövdesindeki sarığın uzantısındaki açık alanlar ve yukardaki kemerin içindeki kaligrafik tarzdeki çizgisel yapı bu aşamada kalıptan oyularak çıkartılmıştır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra sanatçı kalıba aynı anda iki farklı renk yüklemiştir. Bunlardan birisi

sarığın üzerinde açık tonun etrafında yer alan koyu krem rengidir. Küçük merdane yardımı ile koyu krem rengi resimde sarığın etrafına gelecek şekilde kalıbın ilgili bölümüne sürülmüştür. Diğer bir küçük merdane ile de kırmızı renk alınarak hem yukardaki kemer olan bölgeye, hem de figürün üzerindeki dikey alanın oluşması için o bölgeye sürülmüştür. Sanatçı boya yükleme işlemlerinden sonra açık krem rengi bastığı kağıtların üzerine kalıptan baskıları almış ve bu aşama tamamlanmıştır. Kağıt üzerinde açık krem, koyu krem ve kırmızı olmak üzere 3 renk elde edilmiştir.

Üçüncü aşamada sanatçı resimde koyu gri ve kırmızı kalması gereken alanları oyma aletleri ile kalıptan oyarak çıkartmıştır. Bu alanlar ikinci aşamada anlatıldığı gibi Ekslibris ve M. S. yazısının olduğu alanlar, yukardaki kemerdeki açık tondaki yazılı alanlar ve sarığın üzerindeki koyu krem renkli alanlardır. Bu aşamada sanatçı resimde görülen yeşil alanlar oluşacak kadar bir alana kalıp üzerinde merdane ile yeşil renkte boya yüklemiştir. Yeşil renk bütün alanı kaplamamıştır. Önceki renklerin basıldığı kağıtlara yeşil renk de basılarak bu aşamanın baskı işlemi tamamlanmıştır. Kağıt üzerinde üç aşama baskı yapılmış, açık krem, koyu krem, kırmızı ve yeşil olmak üzere 4 renkli görünüm elde edilmiştir.

Dördüncü aşamada kalıptan yeşil kalması gereken yerler oyularak çıkartılmıştır. Oyulan yerler bir sonraki rengi alamayacağı için, bir önce basılan yeşil renk olarak görülecektir. Bu yerler resimde figürün genelini oluşturan ve elbisesinin rengi olan yerlerdir. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra kalıbın üzerine merdane ile açık krem rengi verilmiştir. Açık krem rengi yüklenen kalıp önceden baskı alınan kağıtların üzerine basılmış ve bu aşamanın baskı aşaması da tamamlanmıştır. Baskı aşaması bittiğinde kağıtların üzerinde açık krem, koyu krem, kırmızı, yeşil ve açık krem renklerinin baskıları tamamlanmış, dört aşamada 5 renk elde edilmiştir.

Beşinci aşamada resimde bir önceki aşamada basılan açık krem renkli alanlar oyularak kalıptan çıkartılmıştır. Oyulan yerler bir sonraki rengi alamayarak açık krem olarak kalacaktır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra merdane ile yüzeyin geri kalan yerlerine mavi renk yüklenmiştir. Mavi renk yüksekte kalan yüzeyleri kapladıktan sonra önceden açık krem basılan aynı kağıtlara tek tek basılmıştır. Baskı aşaması tamamlanmış, 6. renk olan mavi renk de kağıt üzerinde yerini almıştır.

Altıncı aşamada ilk işlem olarak resimde mavi renk kalması gereken alanlar kalıptan oyularak çıkartılmıştır. Resme bakıldığında mavi renkli alanların resimde oldukça önemli yer kapladığı görülmektedir. Figürün sağında ve solundaki alanlar resmin kenarlarına kadar mavi renktedir. Yukarıda da kemer yapısının üstündeki iki köşede mavi renk görülmektedir. Mavi

renk çağrıştırdığı gökyüzü gibi imgeler sayesinde çalışmaya uzaysal boyut kazandırmaktadır. Oyma işlemi tamamlandıktan sonra sanatçı kalıba aynı anda iki farklı renk yüklemiştir. Bu renkler koyu kırmızı ve koyu yeşil renkleridir. Resmin koyu değerlerini ve kontürlerini oluşturmaktadırlar. Sanatçı iki farklı yerde boyaları hazırlamış, iki farklı küçük merdane yardımı ile renkleri kalıba yüklemiştir. Koyu kırmızı rengi kemerin etrafında yüksekte kalan hatlarına sürmüştür, koyu yeşil rengi de figürün etrafında yüksekte kalan ve gövdenin etrafında yapılan konturumsu alanlara yüklemiştir. Boya verme işlemi tamamlandıktan sonra baskı aşamasına geçilmiştir. Aynı kağıtlara bu aşamanın renkleri de basılarak baskı aşaması da tamamlanmıştır.

Kalıp üzerinde altı aşama çalışılmış, birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci aşamalarda birer renk, ikinci ve altıncı aşamalarda da ikişer renk kullanıldığı için toplamda 8 renkli bir çalışma elde edilmiştir. Aşamalı Renkli Linolyum Baskı Tekniği (X3) tekniği ile yapılan bu çalışmaya ait renk katmanları Tablo 7'dedir. Birinci katmanda krem, ikinci katmanda koyu krem ve kırmızı, üçüncü katmanda yeşil, dördüncü katmanda açık krem, beşinci katmanda mavi ve altıncı katmanda koyu kırmızı ve koyu yeşil renkleri üst üste görülmektedir.

Tablo 7. Görsel 17'de Bulunan ve 6 Aşama Halinde Çalışılan 8 Renkli Ekslibris Çalışmasına Ait Renk Piramidi.

Sonuç

“Aşamalı ve Renkli Yüksek Baskı Tekniklerinden Ağaç Baskı (X1) ve Linolyum Baskının (X3) Türk Ekslibris Sanatında Kullanımı” başlığı adı altında ele aldığımız bu makale çalışmasında önce ekslibris sanatının tarifi yapılmış, ekslibris ve yüksek baskının tarihi süreci hakkında bilgi verilmiş, konuyu oluşturan aşamalı ve renkli yüksek baskı tekniklerinden X1 (Ağaç Baskı) ve X3 (Linolyum Baskı) teknikleri örneklerle anlatılmıştır. Sonra çalışmalarında aşamalı ve renkli yüksek baskı tekniklerinden X1, X3’ü kullanan Türk ekslibris sanatçılarından Hasip Pektaş, Reyhan Elbirliler, Nilgün Köseoğlu, Ali Doğan, Melihat Tüzün, Tezcan Bahar ve Mehmet Susuz’un birer adet ekslibris çalışması örnek gösterilmiştir. Sanatçıların çalışmaları konu açısından kısaca değerlendirilerek, kalıbın hazırlanması, oyma aletleri ile aşamalar halinde oyulması, merdane ile boyanın kalıbın yüzeyine yüklenmesi, üzerine kağıt koyularak baskıdan geçirilmesi ve oluşan sonuçlardaki renklerin üst üste olan yapılanması anlatılmıştır. Bu çalışma

hazırlanırken ekslibris çalışmaları örnek gösterilen sanatçılarımız ile iletişim kurulmuş ve hem renk sıralaması hakkında hem özgeçmişler hakkında ve hem de ilgili konular hakkında görüş alınmıştır.

Sonuç olarak görülmüştür ki, ekslibris sanatında ağaç ve linolyum kalıplar kullanılarak yapılan aşamalı renkli yüksek baskı ile çok sayıda renk katmanları elde edilebilmektedir. Konu içinde çalışmalarına yer verilen Türk ekslibris sanatçılarından da ahşap veya linolyum kalıplar kullanarak 1'den 7'ye kadar art arda aşamalı oyma yaptıkları ve üst üste 7 kata varan renk basabildikleri görülmüştür. Sanatçılar istedikleri kadar farklı rengi bir kalıpta elde edebilmekte ve baskı yapabilmektedirler. Böylece her renk için bir kalıp hazırlama yerini bütün renklerin aşama ile elde edildiği tek kalıba bırakmıştır.

Aşamalı renkli yüksek baskı tekniği, birçok tekniğe göre daha zor ve emek isteyen bir tekniktir. Ayrıca henüz ilk aşamalarda iken çoğu sanatçı ya da sanat eğitimi alan öğrenciler tarafından işin sonucunda ne çıkacağı önceden kestirilemediği için aşamalı yöntem az tercih edilir. Bütün bunlara rağmen Türk sanatçılarımız aşamalı renkli yüksek baskı tekniği ile ekslibris sanatına yeni yeni yapıtlar yapma devam etmektedirler. Bu makalede kendisine yer verilemeyen, ancak aktif olarak bu teknik ile eserler üretmeye devam eden çok sayıda sanatçımız, sanat eğitimi alan öğrencilerimiz vardır.

Bu makalede aşamalı renkli yüksek baskı tekniği hakkında bilgi verilmiş, teknik olarak tanıtılmıştır. Türk sanatçılardan örnekler ele alınarak incelenmiş ve aşamalı renkli yüksek baskı tekniği ile hem gravür hem de ekslibris çalışması yapmak isteyen sanatçı adaylarına bir kaynak olmuştur.

Kaynakça

Pektaş, Hasip. (2017). Ekslibris, İstanbul Ekslibris Derneği Yayını, İstanbul.
Küçüköner, Mustafa. (2021). Ekslibris Sanatında Asitli Oyma Tekniği (C3) ile Tonlama, Ex-Libris, Uluslararası Ekslibris Dergisi, Cilt:8, Bölüm:12, Ss: 221-237

Mail 1. Yollayan: Nilgün Köseoğlu, Alan: Mustafa Küçüköner, Tarih: 15.12.2022.hotmail.com.

Sanal 1. Picasso and the Linocut, Christie's, Son Erişim Tarihi: 22.11.2022. <https://www.christies.com/features/Picasso-and-the-linocut-5770-1.aspx>,

Sanal 2. Hasip Pektaş, Son Erişim Tarihi: 10.10.2022. <http://www.hasippektas.com/>

Sanal 3. (<https://www.pusulahaber.com.tr/nilgun-ileri-koseoglu-kimdir-nereli-nilgun-ileri-koseoglu-biyografisi-1444789h.htm>)

Diğer Kaynaklar

Gölönü, Gündüz. (1979). Kazı Resim. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar

Akademisi Yayını, No:68.

Grabowski, Beth., Fick, Bill. (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Simber Atay Eskier, Arif Ziya Tunç, Çev), Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir.

1. Uluslararası Exlibris Yarışması Sergisi Kataloğu, (2003). Hacettepe Üniversitesi, Ankara Ekslibris Derneği, Ankara.

Ex Libris Rauf Raif Denктаş Sergi Kataloğu, (2012). Kıbrıs yakın Doğu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Ex Libris Nazım Hikmet 1902-2002, (2002). İstanbul Ex Libris Akademisi Derneği Yayınları, İstanbul.

Tablo Kaynakları

Tablo 1. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Tablo 2. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Tablo 3. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Tablo 4. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Tablo 5. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Tablo 6. Kaynak: Mustafa Küçüköner

Görsel Kaynakları

Görsel 1. Pirkheimer's Bookplate, Son erişim Tarihi: 12.10.2022. https://etc.usf.edu/clipart/70000/70081/70081_book_plate.htm

Görsel 2. Edvard Munch İki Kadın, Arthipo, Son erişim Tarihi: 128.10.2022. <https://www.arthipo.com/edvard-munch-two-women.html>

Görsel 3, National Gallery of Art, Son erişim Tarihi: 20.10.2022. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.8206.html>

Görsel 4. Picasso and Linocut, Christie's, Son erişim Tarihi: 01.11.2022. <https://www.christies.com/features/Picasso-and-the-linocut-5770-1.aspx>

Görsel 5. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç) Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin izni ile Alınmıştır).

Görsel 6. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç) Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin izni ile Alınmıştır).

Görsel 7. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç) Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin izni ile Alınmıştır).

Görsel 8. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç) Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin izni ile Alınmıştır).

Görsel 9. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç) Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin izni ile Alınmıştır).

Görsel 10. Grabowski, Beth. Fick, Bill (2012). Baskıresim, Kapsamlı Materyaller ve Teknikler Rehberi, (Çev: Simber Atay Eskier, Arf Ziya Tunç)

Karakalem Kitabevi Yayınları, İzmir. S: 96 (Yayınevinin İzni ile Alınmıştır).

Görsel 11. Ex Libris Nazım Hikmet 1902-2002, Uluslararası Ex Libris Yarışma Sergisi Kataloğu, 2002, İstanbul, S: 68, , (Sanatçının Onayı İle Yayınlanmıştır)

Görsel 12. Sanat Gezgini, Son erişim Tarihi: 019.10.2022. <https://www.sanatgezgini.com/reyhan-elbirliler-linol-baski-ekslibris-5945>

Görsel 13. Nilgün Köseoğlu Koleksiyonu, , (Sanatçının Onayı İle Yayınlanmıştır)

Görsel 14. Ali Doğan Koleksiyonu, (Sanatçının Onayı ile Yayınlanmıştır)

Görsel 15. Melihat Tüzün Koleksiyonu, (Sanatçının Onayı ile Yayınlanmıştır)

Görsel 16. Tezcan Bahar Koleksiyonu, (Sanatçının Onayı ile Yayınlanmıştır)

Görsel 17. Mehmet Susuz Koleksiyonu, (Sanatçının Onayı ile Yayınlanmıştır)